

MELLÁR TAMÁS

A külgazdasági egyensúlyhiány okairól

A rendszerváltás utáni évek egyik meghatározó gazdasági problémája és a gazdaságpolitika kereteit kijelölő egyik legfontosabb elem a külkereskedelmi egyensúly hiánya és a folyó fizetési mérleg ennek nyomán előálló deficitje volt. Nyilván nem valami egészen új, a rendszerváltással összefüggő dologról, hanem egy több évtizede makacsul kitartó, a magyar gazdaság makroviszonyait alapvetően meghatározó jelenségkőről van itt szó. A rendszerváltás csak annyiban játszik szerepet, amennyiben a külgazdasági liberalizáció szabad utat engedett a folyamatoknak, és sokkal nyilvánvalóbbá tette a tendenciákat.*

Az elsődleges adatelemzések szintjén, lényegét tekintve két kérdésre kell keresni a választ a külkereskedelmi deficit jelenségének magyarázata kapcsán. 1. Mely gazdasági szereplők idézték elő a deficitet, illetve mely időszakban mely szféra tehető felelőssé a külkereskedelmi hiány kialakulásában? 2. Az egyes gazdasági szereplők viselkedésén túl van-e valamilyen meghatározó ok vagy meghatározott körülmények együttállása, amely alapvető szerepet játszik a külkereskedelmi egyensúlytalanság kialakulásában, annak fennmaradásában és sajátos időbeli alakulásában?

Az első kérdésre a választ a hazai szakértők és a külföldi szakirodalom tekintélyes része az *ikerdeficit* elmélete alapján fogalmazza meg. Az alapvető makrogazdasági mérlegösszefüggések értelmében a megtermelt GDP feletti felhasználási többlet forrása csak a külkereskedelmi deficit (az importtöbblet) lehet. A rendelkezésre álló forrásokhoz viszonyított többletfelhasználás pedig a legkönnyebben és a legtovább csak a kormányzat számára megvalósítható alternatíva, így hát eléggé egyértelmű arra következtetni, hogy a költségvetési (vagy államháztartási) deficit generálja a külkereskedelmi hiányt. Az ikerdeficit-teória kézenfekvő gazdaságpolitikai terápiát is javasol a külső egyensúlyhiány felszámolására: az állami túlköltekezés megszüntetését. Elvileg felvethető a többletfelhasználás másik két potenciális forrásának: a fogyasztásnak és a felhalmozásnak a korlátozása is. Mivel azonban a felhalmozás jelentős korlátozása igen kockázatos lehet (hiszen megakaszthatja az egész konjunktúrát, illetve a jövőbeli termelési alapok kiépítését), valamint a fogyasztás korlátozása csak közvetett módon és részlegesen – a rendelkezésre álló jövedelmeken keresztül – lehetséges, a többletfelhasználás csökkentését javasoló közgazdák egyértelműen a kormányzati kiadások visszafogására koncentrálnak.

A második kérdés igazából csak akkor válik érdekessé, ha némi kétely merül fel az

*A tanulmány a T 019925. számú OTKA-kutatás keretében készült. A szerző köszönetet mond mindazoknak, akik kritikai észrevételeikkel, javaslataikkal, valamint a statisztikai adatok összegyűjtésével segítettek a tanulmányok végleges formájának kialakításában. Név szerint köszönet illeti *Dedák Istvánt, Györfly Balázst, Huszár Gábort, Hüttl Antóniát, Nyitrai Ferencnét* és *Sándor Györgyöt*.

ikerdeficit-tézis helytállóságát illetően. Ameddig ugyanis jól működik az ikerdeficit-összefüggés, addig nincs szükség sem a jelenség további magyarázatára (dinamikájának felvázolására), sem kifinomult gazdaságpolitikai intenciókra. Ha azonban kiderül, hogy a költségvetési deficit jelentős csökkentése (esetleg már szufficitje) mellett a külkereskedelmi deficit nem mérséklődik (sőt esetleg tovább növekszik), akkor egyszerre sürgőssé válik annak megismerése, hogy miként is függ össze a deficit olyan általános tényezőkkel, mint a növekedési ütem, a versenyképesség, a műszaki fejlődés, a strukturális átalakulás. S ilyenkor ezek a tényezők minden bizonnyal nagyobb magyarázó erővel bírnak a külkereskedelmi hiány vonatkozásában, mint a jövedelemfelhasználási tételek.

E tanulmány ezzel a két kérdéssel kíván részletesebben foglalkozni, ezekre keres empirikusan megalapozható válaszokat. E munka a külgazdasági egyensúlyhiány mint okozat mögötti okok keresésében *nem a külpiaci, konjunkturális tényezőket*, hanem *a belső okok feltárását tekintő alapvető céljának*. Először azt vizsgáljuk meg, hogy vajon a kormányzat, a háztartások vagy a vállalkozói szféra idézte-e elő a külső hiányt a magyar gazdaságban. Ehhez három fajta mérlegösszefüggés adatait használjuk fel: 1. a GDP jövedelem- és felhasználási azonosságát, 2. az egyes gazdasági szereplők megtakarítói helyzetének alakulását, 3. az egyes jövedelemtulajdonosok nettó pozíciójának változását. Ezután a második kérdéskör kapcsán a mélyen rejlő okokat igyekezzük feltárni. Azt elemezzük, hogy miként befolyásolta a külgazdasági pozíció alakulását a gazdaság működési módjának sajátosságai és változásai, valamint hogyan hatott a kereskedelmi kapcsolatok irányának módosulása. Jóllehet a fizetési mérleg hiánya és ezen belül a külkereskedelmi egyensúlyhiány összefoglaló jelzőszámok, amelyek mögött ellentétes irányú és különböző erősségű tendenciák húzódnak meg, úgy véljük, hogy egyértelműen azonosíthatók a folyamatok alapvető meghatározói.

Az alapadatok

Mindenekelőtt nézzük meg, hogy a rendelkezésre álló alapadatokból milyen kép adódik! Vizsgáljuk meg először az ikerdeficit-elmélet szerint lényeges adatokat az 1991 és 1997 közötti időszakra!

1. táblázat

Az államháztartási és a külkereskedelmi egyenleg alakulása
a GDP-hez viszonyított mutatók alapján
(a GDP százalékában)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Államháztartás egyenlege ^a	-3,0	-7,0	-6,7	-9,6	-7,3	-4,6	-4,7
- Elsődleges egyenleg ^b	2,9	-2,4	-2,9	-2,7	1,7	4,3	3,1
- Operacionális egyenleg ^c	-2,7	-5,5	-5,1	-5,5	-2,1	0,6	-0,4
Külkereskedelmi mérleg ^d	-3,7	-1,2	-9,7	-9,4	-5,6	-6,8	-4,6
Folyó fizetési mérleg ^e	0,8	0,9	-9,0	-9,4	-5,6	-3,7	-2,2

^a Eredményzempléletben, az MNB adata.

^b A PM adata, az éves beszámolók alapján.

^c Az MNB adata, a központi költségvetés és az MNB konszolidált államadósság-állományának változása alapján.

^d A vámstatisztika alapján, 1996-ig vámszabad terület nélkül.

^e Az MNB adata.

Az adatok szemrevételezéséből elég világosan kitűnik, hogy sem az államháztartási deficit, sem az – aggregált kereslet alakulása szempontjából lényegesebb – *elsődleges*, illetve *operacionális* deficit nem mozgott szorosan együtt sem a külkereskedelmi, sem a folyó fizetési mérleg hiányával. Különösen eltérő a kétféle deficit mozgása és nagyságrendje 1992-ben, 1996-ban és 1997-ben. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy maga a viszonyítási bázis is bizonytalan, hiszen a külkereskedelmi és a folyó fizetési mérleg egyenlegének nagysága és dinamikája is lényegesen eltér egymástól a vizsgált időszakban. Az eltérés egyrészt a fogalmi különbségből adódik, és így tulajdonképpen objektívnek tekinthető, másrészt azonban módszertani problémákból következik, s mint ilyen, szubjektív számbavételi hibaként is felfogható. Erről a későbbiekben majd bővebben szólunk.

Az államháztartási és vámstatisztikai adatok után nézzük most, hogy milyen előzetes kép rajzolható fel a nemzetgazdasági elszámolás alapján, konkrétan a belföldi felhasználás összetétele és a megtermelt GDP-hez mért változása alapján!

2. táblázat

A belföldi felhasználás és a gazdasági növekedés ütemének kapcsolata
(a megtermelt GDP százalékában)

Év	Fogyasztás (háztartások és közösségi)	Bruttó felhalmozás	Belföldi felhasználás	A GDP növekedése (százalék)
1991	80,5	20,5	101,0	-11,9
1992	84,2	16,1	100,3	-3,1
1993	88,2	20,0	108,2	-0,6
1994	84,3	22,2	106,3	2,9
1995	77,3	23,9	101,2	1,5
1996	74,3	26,8	101,1	1,3
1997	72,3	27,4	99,7	4,6

Forrás: KSH Nemzeti Számlák.

Az első szembeszökő momentum az, hogy a belföldi felhasználási többlet és a külkereskedelmi deficit között nincs tökéletes megfelelés (sőt esetenként elég nagy az eltérés). Ennek az eltérésnek az egyik oka a fogalmi különbségből ered, hiszen a vámstatisztikán alapuló külkereskedelmi egyenleg nem tartalmazza a turizmust és a különféle jövedelmi transzfereket. Erre a célra jobban megfelel a folyó fizetési mérleg, mert itt már nincs lényegi fogalmi különbség. Sajnálatos módon azonban itt sincs egyértelmű megfelelés: a rendszer nem zár megfelelően, a nemzeti számlák és a fizetésimérleg-statisztika nem kompatibilis egymással.

A 2. táblázat tartalmi elemeit tekintve, könnyen megállapíthatjuk, hogy *a fogyasztás és a felhalmozás részesedésének a változása nem hozható közvetlen kapcsolatba a külkereskedelmi mérleg alakulásával*. Az 1993–1994-es években egybeesik ugyan a fogyasztás arányának növekedése a rekorddeficitekkel, de a fogyasztás arányának következő évekbeli drámai csökkenését egyáltalán nem követi a külső egyensúlyi pozíció ugyanilyen mértékű javulása. A fogyasztás részesedésének 1993–1994. évi növekedésére alapozva egyes közgazdászok egyfajta *relatív túlfogyasztási* tételt fogalmaztak meg, amely szerint a fogyasztásnak a GDP csökkenésénél lényegesen kisebb mértékű mérséklődése a felelős a külső egyensúlyi helyzetünk romlásáért.¹ Ugyancsak elég egyértelműen megál-

¹ Lásd erről bővebben *Kornai* [1995] tanulmányát.

lapítható az is, hogy a GDP növekedési üteme *sincs közvetlen kapcsolatban a külkereskedelmi, illetve a fizetési mérleg deficitjének alakulásával*. A növekedési ütem alakulása a rendszerváltás utáni időszakban nem sokat árul ugyan el az aktuális és a potenciális GDP viszonyáról, de az eléggé valószínű, hogy nem a termelési lehetőségeket meghaladó kibocsátás erőltetése idézte elő a külgazdasági hiányt.

A mérlegösszefüggéseken alapuló elemzés

Külgazdasági egyensúlytalanságról – némi, a téma szempontjából azonban megengedhető leegyszerűsítéssel – csak akkor beszélhetünk, ha a megtermelt és a felhasznált GDP, valamint a rendelkezésre álló jövedelmek és azok elköltése között valamilyen eltérés van. Ebből következően igen kézenfekvő a nemzetgazdasági elszámolás alapösszefüggéseit, a GDP-elszámolás alapazonosságait segítségül hívni a további vizsgálódáshoz. A nemzeti számlák mérlegösszefüggései elvileg elégséges alapot nyújtanak annak megállapítására, hogy az egyes években a gazdaság legfontosabb szereplői (kormányzat, háztartások, vállalkozások) milyen szerepet játszottak a külkereskedelmi hiány kialakításában.

A sajátosan kialakult hazai statisztikai rendszer és gyakorlat miatt azonban a nemzeti számlák rendszerében nyilvántartott külkereskedelmi egyenleg nem egyezik meg a vámtisztikából számított, illetve a folyó fizetési mérlegben szereplő áruforgalmi egyenleggel. Ráadásul ez utóbbi kettő is szisztematikusan eltér egymástól. Az eltérések oka módszertani jellegű, amelynek alapját a pénzügyi és a nem pénzügyi számlák rendszerének nem megfelelő összehangolása okozza.² Éppen ezért nem elégedhetünk meg csak a nemzeti számlákra alapozott mérlegösszefüggések elemzésével, hanem további kiegészítő vizsgálatokat kell beiktatnunk a gazdasági szereplők megtakarítói és jövedelempozíciójának változására vonatkozóan.

Nemcsak a módszertani hiányosságok indokolják azonban a további vizsgálatokat, hanem a közgazdasági elmélet és a fejlődő országok gyakorlata is. Közismert a fejlődő országok növekedési lehetőségeinek a tekintetében az úgynevezett kettős korlát, a *megtakarítási és a fizetésimérleg-korlát*. Ezt még néha kiegészítik a *költségvetési* (államháztartási deficit, illetve államadóssági) *korláttal* is.³ Többé-kevésbé a mi vizsgálatunk is megfeleltethető ennek a hármas korlátrendszernek: a GDP-alapazonosságból származtatott összefüggés a nemzetgazdasági szintű megtakarítás alakulását vizsgálja, tehát a megtakarítási korlátnak feleltethető meg; a gazdasági szereplők megtakarítási helyzetének változása *végső soron* az államháztartás adós pozíciójáról ad felvilágosítást, tehát a költségvetési korlátnak feleltethető meg; végezetül pedig a gazdasági szereplők jövedelem- (nettó hitelezési) pozíciójának az aggregátuma a külföld hitelezési pozícióját mutatja, így tehát a fizetésimérleg-korlátnak feleltethető meg.

A GDP-alapazonosság

A GDP-alapazonosság a termelés és a felhasználás közötti mérlegösszefüggést fejezi ki. Másként fogalmazva: ez az aggregált kínálat és kereslet *ex post* egyensúlyi helyzetének is tekinthető. A kínálat (a termelés) és a kereslet (a felhasználás) közötti kapcsolatot és megfelelést a *jövedelemflow* teremti meg. A nemzeti jövedelem ugyanis a termelési költ-

² A problémát bonyolítja, hogy a teljes adatszolgáltatás szervezetenként is széttagolt, a nemzeti számlákért a KSH, a vámtisztikáért a Gazdasági Minisztérium, a folyó fizetési mérlegért pedig az MNB a felelős.

³ Lásd például *Bacha* [1990] tanulmányát.

ségeken keresztül megegyezik a termeléssel, felhasználása pedig determinálja a keresletet. A két alaponosság tehát a következő:

$$Y = C + S + T,$$

$$Y = C + I + G + NX,$$

ahol Y a bruttó hazai termelést, C a magánfogyasztást, I a magánfelhalmozást, G a kormányzati (fogyasztási és felhalmozási) kiadásokat, NX a nettó exportot (export *mínusz* import), S a magánmegtakarításokat, T pedig a nettó adókat (adók *mínusz* transzferek és államadósság utáni kamatfizetés) jelenti.⁴ Felhasználva a két azonosságot, egyszerűen származtathatjuk a vizsgáldásunk szempontjából kiemelt fontosságú összefüggést:

$$(G - T) + (I - S) = -NX.$$

Ez a jól ismert összefüggés azt jelenti, hogy a kormányzat adók feletti többletköltekezése és/vagy a magánberuházások lakossági megtakarítások feletti része teljes egészében import-többletet idéz elő. Ezen összefüggés ismeretében nincs más dolgunk, mint az elmúlt évek adataival számszerűsíteni az egyes tényezőket, s ennek alapján meghatározni, hogy mely szféra tehető felelőssé a külkereskedelmi hiány kialakulásáért. A gyakorlatban azonban a dolog kissé bonyolultabb, mint az egyszerű behelyettesítés, mert a kívánt adatok a hazai statisztikai adatszolgáltatásból közvetlenül nem olvashatók ki. Mivel azonban a főbb gazdasági szereplőkre vonatkozó legfontosabb adatok a nemzeti számlák rendszerében rendelkezésre állnak, némi célirányos átrendezés után a szükséges adatok előállíthatók.⁵ A GDP-hez viszonyított százalékos formában a mérlegösszefüggés adatait a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat
A GDP jövedelem- és felhasználási azonossága
(a GDP százalékában)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
$G-T$	3,29	7,30	8,86	10,29	1,38	-1,47	-3,66
$I-S$	-2,33	-7,03	-0,66	-3,82	-0,11	2,56	4,12
$IMP-EXP$	0,97	0,27	8,20	6,47	1,27	1,09	0,46

Forrás: KSH Nemzeti Számlák, a számított alapadatokat lásd a függelékben.

A 3. táblázat adatai néhány érdekes megállapítás megtételét teszik lehetővé.

1. A szakmai közvélekedésnek megfelelően az 1993-1994-es kiugróan magas külkereskedelmi hiány *első számú és meghatározó okozója* a kormányzati szektor túlköltekezése volt. (Az természetesen egy másik kérdés, hogy mennyire volt szükséges, vagy lett volna elkerülhető ez a túlköltekezés, figyelembe véve a rendszerváltás egyszeri költségeit.)

2. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a külső egyensúlyi helyzet elemzésekor a magán- és a közösségi szektor pozícióváltozását csak együttesen érdemes vizsgálni, mert egymással ellentétes mozgásuk makroszinten kiolthatja egymást.⁶ Ez volt a helyzet 1992-

⁴ A „magán” nem feltétlenül jelent hazait, az lehet külföldi illetőségű is. Ezért a $C+S+T$ nem a GNI-t, hanem a GDP-t adja, annak ellenére, hogy az összefüggés jövedelemoldali.

⁵ A tanulmány végén szereplő függelékben közöljük az így számított adatokat. Ezek az adatok nem felelnek meg egy korábbi tanulmányomban közölt számításokkal (lásd *Mellár* [1996]). Módszertani megfontolások alapján az itt közölt adatok tekinthetők korrektnek.

⁶ Ennek a szinte triviális megállapításnak a hangsúlyozása azért fontos, mert a hazai szakirodalomban (lásd például *Antal* [1998] és *Kornai* [1995] tanulmányait) igen gyakran eleve rossznak, a külkereskedelmi egyensúlyi helyzet szempontjából kifejezetten károsnak tartanak mindenféle kormányzati többletkiadást, holott ezt mindig a konkrét helyzet értékelése alapján kellene minősíteni.

ben és kisebb mértékben 1991-ben is: a kormányzati szektor jelentős többletkiadásait a magánberuházások feletti megtakarítási többlet ellensúlyozta, s ezért nem vált jelentőssé a külkereskedelmi deficit. Ugyanez ellenkező előjellel 1996-tal és 1997-tel kapcsolatban megismétlődött: ekkor pedig a magánszféra túlköltekezését a kormányzati szektor megtakarítási többlete ellensúlyozta.

3. Az időszak egészét tekintve a kormányzati szféra alapvetően csak az 1991–1995-ös időszakban tehető felelőssé a külkereskedelmi hiányért, hiszen 1996–1997-ben már nettó megtakarítói pozícióban volt. Ennek nem mond ellent az a tény, hogy az államháztartás ez utóbbi két esztendőben is deficitese volt. Azért nincs ellentmondás, mert a makroegyensúlyi viszonyok szempontjából nem a – nominális kamatkidadásokkal megnövelt – teljes deficitet, hanem az azok nélküli *elsődleges egyenleget*, illetve a reálkamatokkal számított *operacionális egyenleget* kell figyelembe venni.⁷

4. A fentiekkel szemben felvethető, hogy végső soron mégiscsak a kormány magatartása volt a meghatározó az egész időszakban. Az első négy esztendőben ugyanis az erőteljes állami túlköltekezés kiszorította a magánberuházásokat, ezért alakult ki ott jelentős megtakarítási többlet, majd az utolsó két évben az állami kiadások jelentős csökkenése lehetővé tette a magánberuházások dinamikus növekedését. Az adatok ilyen értelmezése sem zárható ki eleve, bár a kiszorítási hatás jelenlétére nincs elégséges empirikus bizonyíték, s az alaposabb elemzéshez a megtakarításnak a gazdasági szereplők egyes csoportjai szerinti alakulását is be kellene kapcsolni a vizsgálatba.⁸

A megtakarítási pozíció változása

A megtakarítási pozíciók vizsgálata elvileg és gyakorlatilag is közel áll a GDP-elszámolási rendszerhez, mégis érdemes külön foglalkozni vele. Egyfelől ez alapvetően a jövedelemfelhasználási, nem pedig a termékoldalon alapul, másfelől nem teljesen ugyanaz az adattartalma, mint a GDP-elszámolásnál, mert bizonyos elemek nincsenek benne azokban az elszámolásokban, s ezért csak a rájuk vonatkozó becült értékekkel szerepelnek.

A megtakarítási adatokat tekintve, a fő adatközlő az MNB, de az alapadatok a KSH nemzetgazdasági elszámolásain alapulnak. A bruttó megtakarítás tartalmazza az amortizációt minden szereplőnél, és figyelembe veszi a nettó külföldi jövedelemtranszfereket és a viszonzatlan átutalásokat. Az elszámolási rend logikájából következően a fő gazdasági szereplők megtakarítási pozíciója aggregált változásának ki kellene adnia a folyó fizetési mérleg pozícióját; valójában azonban eltér tőle. A különbség alapja az, hogy a folyó fizetési mérlegben szereplő árudeviza-forgalom és a GDP számításakor használt külkereskedelmi mérleg nem felel meg egymásnak. Mindezen túl még más kisebb jelentőségű módszertani különbségek is vannak a jövedelemtranszfer egyes tételeinek elszámolásában.

Az államháztartás megtakarítói pozíciójának változása alapvetően meghatározza a nettó vagyoni helyzetének alakulását is. Ez közvetlenül látszik az államháztartás költségvetési korlátjából is:

$$(G - T^*) + rB = \Delta B + \Delta M,$$

⁷ Lásd erről bővebben *Oblath* [1995] tanulmányát.

⁸ A kiszorítási hatás empirikus vizsgálatára lásd például *Darvas-Zöld* [1994] és *Mellár-Rappai* [1995] tanulmányait. Elvileg felvethető egy ellenkező irányú hatás is, amelyben az államháztartás elsődleges kiadásainak csökkenését a magas kamatkidadások idézik elő, lásd erről bővebben *Mellár* [1995] és [1996] tanulmányait.

ahol B az államkötvények értékét, M a pénzmennyiséget, r pedig a kamatlábat jelenti. A T mellé tett csillag arra utal, hogy ebben a képletben – a korábbiaktól eltérően – csak az adók mínusz transzferok szerepelnek, azaz a kamatkiadások nem. Amennyiben a költségvetési deficit pénzfinozírozása (illetve a pénzkibocsátás nagysága) korlátozott, akkor az államadósság felhalmozódása lényegében az államháztartás teljes deficitjével arányos. S mivel a B növekedése önmagát erősítő folyamat (a kamatkiadásokon keresztül), az államkötvények vég nélküli növekedését csak a költségvetési megtakarítás tudja megakadályozni. Ezért tekinthetjük a megtakarítási pozíciók alakulásának elemzését a költségvetési, illetve az eladósodási korlát elmélete igen közeli rokonának.

4. táblázat

Bruttó nemzetgazdasági megtakarítási pozíciók változása (a GDP százalékában)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Államháztartás	-1,2	-6,9	-6,7	-9,6	-7,3	-4,6	-4,7
Vállalatok	-11,2	-2,8	-6,7	-4,6	-2,0	-5,9	-4,5
Háztartások	9,7	8,9	3,9	6,3	6,5	8,2	7,6
Összesen	-2,7	-0,8	-9,5	-7,9	-2,8	-2,3	-1,6

Forrás: MNB évkönyv, 1997.

A megtakarítási pozíciók változása némiképpen más képet mutat, mint amit a nemzetgazdasági azonosságból származtatott összefüggés alapján rajzoltunk fel. Bizonyos tekintetben a gazdasági szereplők megtakarítási helyzetének változása többet mutat, hiszen itt a háztartások és a vállalkozások külön-külön szerepelnek, s nemcsak a beruházások feletti többletmegtakarítást láthatjuk.⁹ Az előző részben felvázolt helyzethez képest a változások a következőkben foglalhatók össze.

1. Az 1993. évi külkereskedelmi egyensúlyhiány okozója itt már nem kizárólagosan a kormányzati túlköltekezés, hanem a lakossági megtakarítások jelentős csökkenése és a vállalati beruházások erőteljes növekedése.

2. A megtakarítási helyzet alakulása alapján az 1995-ös esztendőben a kormányzat többletköltekezése nagyobb volt, mint az 1992–1993-as években. Ez azért különösen érdekes, mert a Bokros-csomag intézkedései éppen a kormányzati kiadásokat nyirbálta meg a legerőteljesebben!

3. Az 1996–1997-es időszakra visszaállt a lakossági megtakarítás kilencvenes évek eleji, viszonylag magas aránya, a külső hiányért pedig – szemben azzal, ahogy azt az előbbieken megállapítottuk – nemcsak a vállalkozói szektor, hanem majdnem pontosan ugyanilyen arányban az államháztartási szféra is felelőssé tehető.

Mivel magyarázható a markáns különbség az előző részben megállapítottakhoz képest? A kisebb jelentőségű módszertani kérdéseken túl, alapvetően azzal, hogy itt a bruttó megtakarítási pozíciók a nominális jövedelmi viszonyok alapján kialakult helyzetet mutatják, nem pedig a tényleges reálhelyzetet. Jól bizonyítja ezt többek között az is, hogy ebben az elszámolási körben az államháztartás megtakarítási helyzetét a teljes deficit alapján határoztuk meg, jóllehet köztudott, hogy a tényleges makrohelyzet, a reálviszonyok alakulása szempontjából ennek a deficitnek csak igen elenyésző a jelentősége. Igaz ugyan, hogy a finaszírozás és az államadósság nagysága szempontjából a teljes deficit a meghatározó tényező, de az eladósodás mértékét és közgazdasági jelentőségét tekintve, a reálviszonyokat tükröző adósság/GDP hányados alakulása sokkal jelentősebb.

⁹ Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a lakossági megtakarítás kategóriája nem teljesen homogén kör takar, mert tartalmaz bizonyos (nem meghatározható nagyságú) egyéni vállalkozói pénzeszközöket is.

A gazdasági szereplők nettó pénzügyi pozíciójának változása

A gazdasági szereplők nettó pénzügyi helyzetének változása eltérő alapokról vizsgálja a problémát, mint a megelőző kétféle közelítés. Az MNB által végzett számítás tulajdonképpen a gazdasági szereplők *nettó finanszírozási kapacitásának* az alakulását mutatja. Az operacionális nettó finanszírozási kapacitás számítása azon alapszik, hogy minden állományváltozás felbontható három részre: tranzakciókra, átértékelődésekre és egyéb volumenváltozásokra. Az államháztartás finanszírozási pozíciójának az alapját a már korábban bemutatott operacionális egyenleg jelenti. A lakosság pénzügyi megtakarításainál figyelemmel kellett lenni a nominális kamatbevételek inflációs komponensére, amely *hicksi* értelemben nem tekinthető tényleges jövedelemnek, ezért kellett szűrni. A három gazdasági szereplő pozícióváltozásának az összege adja a külföldi finanszírozás mértékét. Az így kalkulált külső finanszírozási pozíció azonban ezúttal sem egyezik meg a folyó fizetési mérleg deficitjével.¹⁰

5. táblázat

A nettó pénzügyi pozíciók változása
(a GDP százalékában)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Államháztartás	-3,7	-5,5	-5,1	-5,5	-2,1	0,6	-0,4
Vállalatok	-3,3	-1,4	-6,8	-8,3	-7,5	-8,4	-7,6
Háztartások	7,9	6,3	3,6	3,7	3,9	4,8	4,8
Külföld	0,8	-0,5	-8,4	-10,0	-5,7	-3,1	-3,2

Forrás: Saját számítás az MNB közgazdasági főosztályának adatközlése alapján. A kerekítések miatt a három gazdasági szereplő pénzügyi pozíciójának változása nem feltétlenül adja ki pontosan a külföldi pozícióváltozását.

Az 5. táblázat adataiból néhány következtetést vonhatunk le.

1. Az államháztartás pénzügyi helyzetének változása nagyjából megfeleltethető a GDP-elszámolásnál kapott ($G-T$) értékeknek. Nagyságrendjében van ugyan némi eltérés, de irányát tekintve majdnem tökéletes az egybeesés.

2. A nettó pénzügyi pozíciók alakulása alapján azt állapíthatjuk meg, hogy az államháztartási hiány az 1991–1994-es időszakban jelentősen hozzájárult a külső egyensúlyi helyzet romlásához, az 1995–1997-as időszakban azonban ez a hatás már nem volt jelentős. A vállalati szektor szerepe 1993-tól egyre erőteljesebb, s 1996–1997-ben már döntő fontosságú meghatározója a külkereskedelmi hiánynak.

3. Nemcsak az államháztartás, hanem a három szereplő együttes hatása is igen hasonló a GDP-elszámolásnál megállapított eredményekhez. A háromféle korlát, illetve elszámolás közül a megtakarítási pozíciók változása „lóg ki”, ez alkalmas legkevésbé a valóságos makrogazdasági helyzet jellemzésére. Ennek oka, hogy a megtakarítási elszámolás a nominális, pénzbeli változásokra, nem pedig a reáljövedelmi-reálgazdasági viszonyokra koncentrált.

¹⁰ Azért nem, mert a folyó fizetési mérleghez képest ezt még korrigálni kell a kereskedelmimérleg-eltérésekkel, a visszatartott nettó profitokkal, valamint az infláció miatti átértékelésekkel.

A mélyen fekvő okok

A külkereskedelmi deficit közvetlen kiváltó okának az azonosítása igen fontos, a problémakör kezelése szempontjából elsődleges feladat. Ezzel azonban még nem jutottunk el a kérdés lényegéig, nevezetesen, hogy mi van a jelenség mögött, mi a mélyen rejlő ok, mi okozza valójában a külkereskedelmi hiányt. Ha ugyanis nem tudjuk egyértelműen meghatározni a valódi okokat, akkor a terápia is csak tüneti kezelés lehet. A közvetlen előidéző ok megszüntetésére koncentrálnó politika nem megoldja, csak más területre viszi át a problémát (például az államháztartástól a vállalkozásokhoz), illetve olyan súlyos mellékhatásokat idéz elő, amelyek akár meg is haladhatják az eredeti problémát (például a növekedés leállása, a társadalmi feszültségek éleződése).

A következőkben három olyan tényezőt vizsgálunk meg, amelyek előidézői lehetnek a külkereskedelmi egyensúlytalanságnak: 1. a gyorsítás, a GDP potenciális szint feletti növekedése, 2. a túlfogyasztás vagy a modernizációs beruházás, 3. a struktúraváltás, a külkereskedelmi reorientáció.

Gyorsítás, a potenciális szint feletti kibocsátás

A gyorsítás, az erőltetett gazdasági növekedés még a szocialista rendszerből ismerős sajátosság, éppen ezért kérdéses, hogy mennyit örökölt tőle a mostani piacgazdaság. A korábbi társadalmi-gazdasági rendszerben a növekedési hajszra és a hatékonysági követelmények hiányában, valamint a kínálati oldal merevségei miatt az *engedés*, az *élenkítés* időszakában a külkereskedelmi egyensúly mindig felborult, s emiatt *lassító*, *visszafogó* szakaszok beiktatására volt szükség, amelyekben enyhült a külső egyensúlytalanság, javult a folyó fizetési és a külkereskedelmi mérleg. Ezt a „stop-go” típusú gazdaságpolitika egyfajta megnyilvánulásának is tekinthetjük. Azaz a fenti összefüggés nemcsak szocialista, hanem piacgazdaságokban is kialakulhat, amennyiben a termelés eléri a potenciális kibocsátási (teljes foglalkoztatottsági és kapacitáskihasználási) szintet. Az ezt meghaladó aggregált kereslet ugyanis zárt gazdaságban inflációt és/vagy hiányt generál, nyitott gazdaságban pedig külkereskedelmi hiányt okoz.

Amennyiben tehát továbbra is fennáll, illetve – a rendszerváltás miatti kínálati sokkok miatt – új formában jelenik meg a kínálati merevség, akkor a külkereskedelmi hiány időbeli változásának szoros kapcsolatot kell mutatnia a gazdaság növekedési ütemével és a belső felhasználás alakulásával. Nézzük meg az ezt bemutató 6. táblázatot!

A 6. táblázat adatai alapján látható ugyan bizonyos ciklikusság a GDP alakulásában (ami különösen a növekedési ütem változásánál figyelhető meg), mégsem következtethetünk egyértelműen a külgazdasági egyensúlytalanság által korlátozott „húzd meg – ereszd meg” politikára.¹¹ Mindenekelőtt azért nem, mert a külkereskedelmi mérleg és a folyó fizetési mérleg nem követi ezt a mozgást; a ciklikus mozgás helyett mindkettő egy jobb oldalra elnyúló kúpot mutat. Ebből logikusan következik, hogy a GDP növekedési ütemének és a belső felhasználás alakulásának nincs szoros, együtt mozgó kapcsolata. Így aztán az sem meglepő, hogy a külgazdasági egyensúly hiánya nincs szoros kapcsolatban sem az évi növekedési ütemmel, sem a kumulált növekedéssel, sem a növekedési ütem (a növekedés sebességének) változásával.

¹¹ Ettől eltérően, egy másik tanulmányom egyértelműen a potenciális szinttől való eltérés alapján magyarázza a hiányt és a konjunktúraciklust a külkereskedelmi egyensúlytalanság által vezéreltnek tekinti (lásd Mellár [1997]).

6. táblázat

A növekedési ütem és a belső felhasználás alakulása
(1991. évi változatlan áras adatok alapján, százalék)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
A GDP alakulása (előző év = 100)	88,1	96,9	99,4	102,9	101,5	101,3	104,6
A GDP alakulása (1991 = 100)	100,0	96,9	96,3	99,1	100,6	101,9	106,6
A GDP alakulása (a növekedési ütem változása)	88,1	110,0	102,6	103,5	98,6	99,8	103,1
A belföldi felhasználás növekedése (előző év = 100)	91,7	96,3	109,9	102,2	96,9	101,2	103,9
A belföldi felhasználás alakulása (1991 = 100)	100,0	96,3	105,9	108,2	104,8	106,1	110,2
A belföldi felhasználás alakulása (a növekedési ütem változása)	91,7	105,1	114,1	92,9	94,9	104,5	102,6

Forrás: KSH Nemzeti Számlák.

Túlfogyasztás vagy modernizációs felhalmozás

A belső felhasználás tényezőit vesszük szemügyre, s ezeket próbáljuk meg kapcsolatba hozni a külkereskedelmi egyensúly alakulásával. Mivel a teljes belső felhasználásnak nincs szoros kapcsolata a külkereskedelmi egyensúlytalansággal, a részek tekintetében sem várhatunk túl szoros összefüggést. Bár elvileg nem zárható ki valamilyen kapcsolat, ha a két alkotóelem egymástól és az összegükhöz (vagyis magához a belső felhasználáshoz) képest is eltérően változott. Ezt a helyzetet nemcsak, hogy nem zárhatjuk ki, hanem komoly lehetőségként vizsgálnunk is kell, hiszen a Bokros-csomag körüli viták egyik markáns álláspontja éppen ez volt. Nevezetesen: mivel a rendszerváltás utáni években a fogyasztás csak lényegesen kisebb mértékben csökkent, mint a GDP, ez okolható a külkereskedelmi deficitért. A másik – az előbbivel ellentétes – felvetés szerint pedig a rendszerváltással járó modernizációs igény következtében igen intenzív szükségletként merült fel az állóeszközök megújítása, s az import éppen a beruházások miatt emelkedett meg.¹² A 7. táblázat adatai segítségével választ adhatunk a felvetett dilemmákra.

A 7. táblázat adataiból kitűnik, hogy a végső fogyasztás nem tekinthető meghatározónak a külkereskedelmi egyensúlytalanság alakulásában. A végső fogyasztás egyik fajta dinamikus mérőszáma sem mozog együtt az időszak egészében a külső hiánnyal. Csak az 1993-as évben lehetne a fogyasztás megugrásával magyarázni a külkereskedelmi romlást, de más években ellenkező irányú a két mutató dinamikája. Ezzel szemben a felhalmozás dinamikus változása sokkal jobban magyarázhatja a külkereskedelmi deficitet, bár itt sincs tökéletes megfelelés. Külön is célszerű foglalkoznunk az 1993-as évvel, mert az ekkori történések félreértésekre adhatnak alkalmat. Bár a fogyasztás viszonylag gyorsan növekedett, a felhalmozás pedig még nála is gyorsabban, ez mégsem magyarázhatja az egész importnövekedést. Azért nem, mert reálértéken számolva majdnem ugyanakkora volt a fogyasztás és a felhalmozás együttes növekedése, mint az import bővülése, ami gyakorlatilag azt jelentené, hogy a termelés és a felhasználás importtartalma közel 100 százalékos lenne. A számítások ugyanakkor viszont azt mutatják, hogy az átlagos im-

¹² Ezt az álláspontot képviseli például *Inotai* [1997].

7. táblázat

A végső fogyasztás és a felhalmozás alakulása
(1991. évi változatlan áras adatok alapján, százalék)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
A végső fogyasztás alakulása (előző év = 100)	94,9	100,6	105,4	97,7	93,4	97,1	102,0
A végső fogyasztás alakulása (1991 = 100)	100,0	100,6	106,0	103,6	96,8	94,0	95,8
A végső fogyasztás alakulása (a növekedési ütem változása)	94,9	106,0	104,8	92,7	95,6	104,0	105,0
A bruttó felhalmozás alakulása (előző év 100 százalék)	78,9	79,6	132,3	119,8	108,2	112,8	108,3
A bruttó felhalmozás alakulása (1991 = 100)	100,0	79,6	105,3	126,2	136,5	154,0	166,8
A bruttó felhalmozás alakulása (a növekedési ütem változása)	78,9	100,9	166,2	90,6	90,3	104,3	96,0

Forrás: KSH Nemzeti Számlák.

porttartalom csak 40 százalék körül volt. (Lásd a 8. táblázatot.) Elvileg természetesen nem zárható ki, hogy a felhasználási növekmény teljes egészében importban ölt testet, de ennek gyakorlatilag igen kicsi a valószínűsége.

Strukturális váltás,¹³ külkereskedelmi konszolidáció

A további okok keresése kapcsán nézzük meg, hogy önmagában mit mutat az export és az import mozgása. Itt a hipotézis az, hogy rendszerváltás kapcsán megszűntek a hagyományos piacok, és ezért reorientációra volt szükség. Ez persze gyorsabban megy az import oldalán, mint az exportén, s nemcsak egészen rövid távon, hanem hosszabb távon is. Ez magyarázná a külkereskedelem krónikus hiányát. Vajon mennyire támasztják alá ezt a tézist az adatok?

A 8. táblázatba foglalt mutatószámok tanúsága szerint az export és az import mozgása igen hasonló. Az első két évben megtorpanás, majd az időszak vége felé dinamikus, egyértelmű és egyre nagyobb ütemű növekedés mutatható ki mindkét esetben. Jól mutatja ezt a változást az export- és az importigényesség mutatóinak kezdeti stagnálása, majd jelentős emelkedése is. Egyfajta „helyreállási periódus” figyelhető meg a rendszerváltás sokkja után. A nyolcvanas évek külső nyitottsága, amikor 40 százalék felett volt az export és az import részesedése a GDP-ből, a kilencvenes évek elejére erősen lecsökken. A keleti piacok elvesztése után a kilencvenes évek végére a stabilizálódó magyar gazdaság újból helyreállítja ezt a magas külpiaci arányt, csak egészen más orientációban és szerkezetben.¹⁴

Ezúttal is külön magyarázatra szorul az 1993. és 1994. év. Ebben a két évben ugyanis

¹³ A strukturális váltás a külkereskedelmi egyensúly kontextusában legalább két dolgot jelenthet: egyfelől a termék- és technológiaváltást, másfelől pedig a beszerzési és értékesítési irányok változását. Ebben az alfejezetben mi ez utóbbi értelmezésében használjuk a strukturális váltás fogalmat.

¹⁴ Ezt a reorientációs jelleget hangsúlyozza a külgazdasági egyensúlytalanság kapcsán a *Kopint-Datorg* [1995].

8. táblázat
Az export és az import dinamikája
(1991. évi változatlan áras adatok alapján, százalék)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Az export alakulása (előző év = 100)	86,1	102,1	89,9	113,7	113,4	107,4	126,4
Az export alakulása (1991 = 100)	100,0	102,1	91,8	104,4	118,3	127,1	160,7
Az export alakulása (a növekedési ütem változása)	86,1	118,6	88,1	126,5	99,7	94,7	117,7
Az import alakulása (előző év 100)	93,9	100,2	120,2	108,8	99,3	105,7	125,5
Az import alakulása (1991 = 100)	100,0	100,2	120,4	131,0	130,1	137,5	172,6
Az import növekedése (a növekedési ütem változása)	93,9	106,7	120,0	90,5	91,3	106,4	118,7
A GDP exportigényessége	32,76	34,52	31,22	34,49	38,54	40,86	49,38
A GDP importigényessége	33,73	34,88	42,18	44,59	43,63	45,52	54,62

Forrás: KSH Nemzeti Számlák.

igen szembetűnően eltér az export és az import dinamikája. Az export jelentős csökkenését és az import nagymértékű emelkedését 1993-ban nyilván már nem lehet a rendszerváltás sokkjával, illetve a külkereskedelmi liberalizációval magyarázni. Itt egészen másról van szó: a pénzügyi bizonytalanságok és a nagy leértékelési várakozások miatt az exportot általában alulszámlázták, az importot pedig túlszámlázták, valamint az exportot elhalasztották, az importot pedig előre hozták.¹⁵ A következő, az 1994-es évben aztán a nagy leértékelések után megfordult a tendencia: az export igen erőteljesen nőtt, az import ehhez képest csak szerényebb mértékben bővült. A Bokros-csomag nem gyakorolt lényeges hatást a külgazdasági folyamatokra: az importnövekedést átmenetileg egy kicsit visszafogta ugyan, de az alaptendenciákon nem változtatott.

Ha az átmeneti változásoktól megtisztítjuk a külkereskedelmi egyenleget, azt találjuk, hogy minden évben marad egy „masszív”, hárommilliárd dollár körüli deficit. Vajon miért? Azért mert alacsony a versenyképességünk, s eltérő a termelés export- és importrugalmassága. Az exportrugalmasság 9,19, az importrugalmasság pedig 11,01 volt az 1991 és 1997 közötti időszakban.¹⁶ Ez azért van, mert az exporttermékeink zömében alapanyagok, melyek jövedelemrugalmassága alacsony, árrugalmasságuk viszont magas, az importunk pedig feldolgozott termékek, magas jövedelem- és alacsony árrugalmassággal.¹⁷

*

A tanulmány elemzései néhány összefüggést megmutattak, több hiányosságra világítottak rá, s további vizsgálódások szükségességére hívják fel a figyelmet. Éppen ezért nem célszerű eddigi eredményeinket összegezni; sokkal inkább a további feladatok kijelölésé-

¹⁵ Lásd erről bővebben *Belyó és szerzőtársai* [1997].

¹⁶ Érdemes megjegyezni, hogy 1993-ban az import rugalmassága 33,66 volt, messze az időszak átlaga fölötti érték, ami szintén azt bizonyítja, hogy itt nem a termelés vagy a felhasználás váltotta ki a magas importot, hanem valami más.

¹⁷ Az export- és az importrugalmasság fontossága, valamint ezek függése a jövedelem- és árrugalmasságoktól levezethető a fizetési mérleg által korlátozott növekedés modelljéből (lásd *Landesmann* [1996] tanulmányát).

re kell koncentrálni. Mindazonáltal a módszertani megjegyzés és kutatási feladatkijelölés mellé egy gazdaságpolitikai jellegű következtetést is beiktatunk, mintegy munkahipotézisként a további vizsgálódások orientálásához.

1. A módszertani megjegyzés lényege, hogy nem elég *a pénz-, illetve a reálfolyamatokat* külön-külön vizsgálni, mert túl egyoldalú megállapításokat sugall. A két oldalt *párhuzamosan kell elemezni*, s az eredményeket állandóan ütköztetni kell egymással. Igazi megoldást így is csak akkor remélhetünk, ha az elszámolási rendszerünk módszertani problémáit is kiküszöböljük: a vámstatisztika összhangba kerül a folyó fizetési mérleg elszámolásával és a nemzeti számlákkal, s megvalósul kölcsönös megfeleltetés a pénzügyi és a nem pénzügyi számlák között. Mindezen túl érdemes még egyszer hangsúlyozni, hogy a bruttó megtakarítási pozíciók változása nem ad kellő eligazítást a makroösszefüggések tekintetében.

2. Ha helytálló a tanulmányban adott elemzés, akkor ebből az következik, hogy nem érdemes a konjunktúrapolitika, tehát a monetáris és a fiskális politika eszközeivel kezelni a külső egyensúlytalanság problémáját, mert a mélyen fekvő okok nem a GDP nagyságával vagy növekedési ütemével, illetve (többlet-)felhasználásával vannak kapcsolatban. *Abból viszont, hogy a restriktív politika nem megfelelő eszköz a külső egyensúlyhiány kezelésére, egyáltalán nem következik, hogy ne lenne szükség a belső felhasználás kordában tartására, és bátran élénkíthető a gazdaság.* Egyáltalán nem! Ha lényegesen és tartósan javítani nem is, de rontani azt igen könnyen lehet a konjunktúrapolitika eszközeivel!

3. A további kutatásoknak sokkal *mélyebbnek és elemzőbbeknek* kell lenniük, mint ennek a „mit mutatnak közvetlenül az adatok” típusú vizsgálatnak. Egyrészt megalapozottabb elméleti elemzésekre lenne szükség, esetleg modellek bevonásával, másrészt pedig statisztikai-ökonometriai vizsgálódásokat kell folytatni a külső egyensúlyi helyzetet meghatározó változók közötti kapcsolatok megállapítására. Vizsgálni kell azt is, hogy milyen gazdaságpolitikai eszközöket célszerű bevetni a külgazdasági egyensúly tartós javítására.

Irodalom

- ANTAL LÁSZLÓ [1998]: A kiigazítás – ahogy én látom. Közgazdasági Szemle, 2. sz.
- BACHA, E. L. [1990]: A three-gap model of foreign transfers and the GDP growth rate in developing countries. Journal of Development Economics, 32. 279–296. o.
- BELYÓ PÁL–CSÁKI GYÖRGY–LOSONCZ MIKLÓS–SKULTÉTY LÁSZLÓ–VÉRTES ANDRÁS–VISZT ERZSÉBET [1997]: A külső egyensúly alakulásának tényezői. GKI Gazdaságkutató Rt.
- BRANSON, W. H. –DE MACEDO, J. B. –VON HAGEN, J. [1998]: Macroeconomic Policy and Institutions during the Transition to European Union Membership. WIIW 25 Years Anniversary Conference, Bécs.
- DARVAS ZSOLT–ZÖLD ESZTER [1994]: Ökonometriai eljárások a kiszorítási hatás elemzésére. Szigma, 3. sz.
- ERDŐS TIBOR [1993]: Kiszorítási hatás és válságellenes gazdaságpolitika. Külgazdaság, 11. sz.
- HÜTTL ANTÓNIA [1995]: Reálfolyamatok és finanszírozás a magyar gazdaságban. Kézirat.
- INOTAI ANDRÁS [1997]: A kelet-közép-európai országok kereskedelmi mérlegdeficitje. Társadalmi Szemle, 7. sz.
- KOPINT–DATORG [1995]: Konjunktúrajelentés. 3. sz.
- KORNAI JÁNOS [1995]: A magyar gazdaságpolitika dilemmái. Közgazdasági Szemle, 7–8. sz.
- LANDESMANN, M. [1996]: Balance of Payments Constrained Growth in Central and Eastern Europe and Scenarios of East-West Integration. WIIW.
- MELLÁR TAMÁS [1995]: A költségvetési deficit és az államadósság felhalmozódása. Bankszemle, 10. sz.
- MELLÁR TAMÁS [1996]: Növekedés és/vagy egyensúly. Közgazdasági Szemle, 6. sz.

MELLÁR TAMÁS [1997]: Makrogazdasági célok, gazdaságpolitikai ciklusok. Szigma, 4. sz.
 MELLÁR TAMÁS–RAPPAL GÁBOR [1996]: Költségvetési deficit, kiszorító hatás, ikerdeficit. Budapesti
 Közgazdaságtudományi Egyetem, Műhelytanulmányok.
 OBLATH GÁBOR [1995]: A költségvetési deficit makrogazdasági hatásai. Külgazdaság, 7–8. sz.

Függelék

F1. táblázat

A GDP termelési oldalról
 (folyó áron, milliárd forint)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
11. Bruttó hozzáadott érték alapáron	2299,0	2624,3	3142,3	3919,4	4932,9	6061,3	7556,7
12. Termékdadók és támogatá- sok egyenlege	307,0	419,0	530,3	644,5	900,4	1050,5	1226,5
13. Pénzköztetés ágazatokra fel nem osztott szolgáltatások díja (FISIM)	-107,7	-100,6	-124,4	-199,1	-219,2	-218,8	-241,8
14. GDP termelési oldalról (11. + 12. + 13.)	2498,3	2942,6	3548,2	4364,9	5614,0	6894,0	8541,4

F2. táblázat

A GDP felhasználási oldalról
 (folyó áron, milliárd forint)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
21. Összes végső fogyasztás (22. + 23.)	2011,5	2477,5	3131,3	3678,8	4341,7	5119,5	6179,1
22. Háztartások fogyasztása	1746,9	2141,1	2639,9	3151,7	3724,0	4415,9	5316,1
23. Közösségi fogyasztás	264,6	336,5	491,4	527,1	617,7	703,6	863,0
24. Bruttó felhalmozás (25. + 26.)	511,0	473,1	708,0	968,6	1343,7	1849,4	2341,2
25. Bruttó állóeszköz- felhalmozás	522,9	584,7	670,0	878,5	1125,4	1475,5	1884,1
26. Készletváltozás	-12,0	-111,7	38,1	90,1	218,3	373,8	457,1
27. Külkereskedelmi egyenleg (28.–29.)	-24,2	-7,9	-291,1	-282,6	-71,3	-74,9	-39,6
28. Export	818,4	925,3	937,0	1262,5	2091,8	2678,7	3885,6
29. Import	842,6	933,2	1228,1	1545,1	2163,1	2753,6	3925,2
30. Statisztikai eltérés (felhasználási oldal)							60,6
GDP felhasználási oldalról (23. + 24. + 27.)	2498,3	2942,7	3548,3	4364,8	5614,0	6893,9	8541,3

F3. táblázat
A GDP jövedelemoldalról
(folyó áron, milliárd forint)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
31. Munkavállalói jövedelem	1 385,8	1606,1	1906,2	2216,1	2635,0	3147,4	3792,3
32. Vegyes jövedelem, bruttó	255,6	367,1	421,7	531,1	720,1	934,9	992,5
33. Működési eredmény, bruttó	487,2	515,6	665,3	990,1	1372,9	1763,1	2540,4
34. Termelési adók és támogatások egyenlege	369,6	453,8	555,1	627,5	886,0	1048,5	1216,2
35. GDP jövedelmi oldalról (31. + 32. + 33. + 34.)	2498,2	2942,6	3548,3	4364,8	5614,0	6893,9	8541,4

F4. táblázat
A bruttó jövedelmek felhasználása
(folyó áron, milliárd forint)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
41. Háztartások korrigált rendelkezésre álló jövedelme	2130,4	2521,1	2929,3	3582,1	4322,6	5273,7	6301,5
42. Háztartások nettó hitelnyújtása	322,5	261,2	138,7	275,6	362,9	567,1	655,1
43. Vállalatok korrigált rendelkezésre álló jövedelme	57,8	63,8	177,3	361,0	467,7	505,7	600,0
44. Vállalatok nettó hitelnyújtása	-178,0	-28,2	-85,1	-64,6	-315,2	-686,5	-869,9
45. Államháztartás nettó hitelnyújtása	-84,5	-200,0	-160,1	-190,8	-342,5	-212,5	-405,0
46. Nettó adók	310,2	357,8	441,6	421,7	823,7	1114,5	1639,9
47. GDP (41. + 43. + 46.)	2498,3	2942,6	3548,2	4364,9	5614,0	6894,0	8541,4

F5. táblázat
Bruttó felhalmozás, amortizáció és az NDP

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
51. Háztartások felhalmozása	147,4	145,0	180,9	199,1	277,4	347,5	406,8
52. Vállalatok bruttó felhalmozása	235,7	92,0	262,4	425,6	782,9	1192,2	1469,9
53. Államháztartás felhalmozása	127,9	236,1	264,7	343,9	283,4	309,6	464,5
54. Bruttó felhalmozás (51. + 52. + 53.)	511,0	473,1	708,0	968,6	1343,7	1849,4	2341,2
55. Amortizáció	362,7	498,4	599,4	743,5	916,7	1 210,8	1 437,3
56. Nettó felhalmozás (54. - 55.)	148,3	-25,3	108,6	225,1	427,0	638,6	903,9
57. NDP (47. - 55.)	2135,6	2444,2	2948,8	3621,4	4697,3	5683,2	7104,1

F6. táblázat
Számított adatok

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
(C) Magánfogyasztás (22.)	1746,9	2141,1	2639,9	3151,7	3724,0	4415,9	5376,7
(G) Kormányzati kiadás (23. +53.)	392,5	572,6	756,1	871,0	901,1	1013,2	1327,5
(I) Bruttó magánfelhalmozás (24.-53.)	383,1	237,0	443,3	624,7	1060,3	1539,8	1876,7
(NX) Nettó export (27.)	-24,2	-7,9	-291,1	-282,6	-71,3	-74,9	-39,6
(Y) GDP (C+I+G+NX)	2498,3	2942,7	3548,3	4364,8	5614,0	6893,9	8541,3
(C) Fogyasztás	1746,9	2141,1	2639,9	3151,7	3724,0	4415,9	5376,7
(S) Megtakarítás (41. +43.-22.)	441,2	443,8	466,8	791,4	1066,4	1363,6	1524,8
(T) Nettó adók (47.-41.-43.)	310,2	357,8	441,6	421,7	823,7	1114,5	1639,9
G-T	82,3	214,8	314,5	449,3	77,4	-101,3	-312,4
I-S	-58,1	-206,8	-23,4	-166,7	-6,0	176,2	351,9
NX	-24,2	-7,9	-291,1	-282,6	-71,3	-74,9	-39,6